

Borut Belec*

PROSTORSKA DIFERENCIRANOST OBMEJNIH OBMOČIJ SEVEROVZHODNE SLOVENIJE V LUČI DEMOGRAFSKIH SPREMENB

UVOD

Namen sestavka je opredeliti in regionalno razčleniti obmejna območja SV Slovenije z vidika demografske preobrazbe. Problematiko opredelitve in regionalizacije obmejnih območij smo obdelali že v teamski raziskavi »Problemi obmejnih področij Slovenije«. (1) Pri koncipiranju teritorialnega obsega obravnave statističnih kazalcev smo za obmejne občine SV Slovenije šteli občine Ravne na Koroškem, Dravograd, Radlje (del), Maribor (del), Lenart, G. Radgona, Murska Sobota in Lendava. Raziskava je opredelila za obmejne 67 krajevnih skupnosti, ki neposredno mejijo na državno mejo, ali z večino svojega ozemlja segajo v 10-kilometrski obmejni pas.

Med njimi jih leži 48 ob jugoslovansko-avstrijski in 19 ob jugoslovansko-madžarski meji. Razen tega je z zakonskimi določili opredeljenih za manj razvito obmejno območje SV Slovenije 49 KS. Neposredno meji na državno mejo 27 KS ob jugoslovansko-avstrijski in 14 ob jugoslovansko-madžarski meji.

Raziskava obmejnih območij SV Slovenije je predstavila tudi dvodobno demografsko gibanje 1953—61—71 ter spreminjanje demografske strukture med leti 1961 in 1971 (2, 3). Razvidna so velika odstopanja od republiških poprečij in bistvene razlike med občinami. To regionalno demografsko diferenciranost skušam v prispevku nadrobneje obdelati pasovno, glede na oddaljenost od meje in po posameznih mejnih pokrajinah s pestrim družbenoekonomskim razvojem, različno stopnjo razvitosti ter znatnimi kontrasti v socialni strukturi prebivalstva.

DINAMIKA PREBIVALSTVA V OBDOBJIH 1953—61 IN 1961—71

V obmejnih območjih SV Slovenije živi prek 200.000 prebivalcev, katerih število je v obeh popisnih obdobjih tako rekoč stagniralo. V obmejnem območju je bilo leta 1971 134.929 ljudi, od tega 82.406 v manj razvitem območju, kjer je prebivalstvo v vsakem obdobju nazadovalo za okoli 4%. Opraviti imamo torej z depopulacijo, ki prehaja posebno v manj razvitem območju že v izrazito depopulacijo (4,57—59, 62; 5, 86).

* Dr. redni univ. prof., Pedagoška akademija Univerze v Mariboru, 62000 Maribor, Mladinska 9, glej izvleček na koncu zbornika.

Med posameznimi manj razvitimi predeli so znatne razlike. Prebivalstvo v obmejnem Dravskem hribovju je v prvem obdobju napredovalo za 6,8 %, v drugem pa nazadovalo za 2,9 %. V obmejnih Slovenskih goricah z Apaškim poljem v občini Lenart in G. Radgona je prebivalstvo nazadovalo v starejšem obdobju nekoliko močneje (za 7,3 %) kot v novejšem (za 1,9 %). Na območju ob madžarski meji je demografsko gibanje najbolj neugodno, saj je nazadovanje prebivalstva tod z 9,6 % najmočnejše in se še stopnjuje. Posebno izstopa v tem pogledu Severovzhodno in Jugovzhodno Goričko z nazadovanjem prebivalstva za 12,2 %, ki se uvršča med demografsko absolutno ogrožena območja (6,94).

V relativno razvitem obmejnem območju imamo opravka s koncentracijo in rastjo prebivalstva v obeh obdobjih za 9,9 %, kar je nad republiškim povprečjem, ki znaša za prvo obdobje 5,8 % in za drugo 8,5 %. Permanentno močno rast prebivalstva izkazuje Mežiška dolina. Obmejne Slovenske gorice v občini Maribor v starejšem obdobju populacijsko še napredujejo, v novejšem pa stagnirajo, območji G. Radgone in Lendave pa kažeta v nasprotju s starejšim obdobjem izredno močno rast prebivalstva v novejšem. V območju G. Radgone se je prebivalstvo med leti 1961—71 povečalo za blizu 30 %.

Analizirali smo tudi demografski razvoj po obmejnih prijavnih matičnih okoliših za obdobje 1971—76 (7). V njih je živelo leta 1971 135.292 ljudi, do leta 1976 pa se je število povečalo le na 136.312 ali za 0,7 % (v SV Sloveniji za 2,7 %, v SRS za 4,8 %). V manj razvitih matičnih okoliših je število prebivalstva nazadovalo od 76.168 na 75.194 ali za 1,3 %, v relativno razvitih pa je napredovalo od 59.124 na 61.118 ali za 3,4 %. Napredujejo Mežiška dolina, območji G. Radgone in Lendave, nazadujeta Goričko in Lendavske gorice, medtem ko druga območja stagnirajo. Delež prebivalstva obmejne SV Slovenije do prebivalstva SRS se je od 7,8 % leta 1971 zmanjšal na 7,5 % leta 1976.

Zaradi močnega sproščanja odvečne kmečke delovne sile in prepočasnega odpiranja novih delovnih mest je bilo leta 1971 iz obmejnih občin začasno zaposlenih v zamejstvu še vedno 12.025 oseb, tj. 26,6 % vseh slovenskih zdomcev. Ker je zdomstvo mnogo bolj razširjeno v agrarnem subpanonskem svetu kot pa v urbaniziranem in industrializiranem predalpskem, so razlike predvsem v smeri vzhod — zahod. Malo razvito obmejno Dravsko hribovje izkazuje relativno nizek delež zdomcev (6,1 %), ki je komaj višji od deleža v Mežiški dolini. Značilna razlika v vlogi zdomstva pa nastopi med severozahodnimi in severovzhodnimi obmejnimi Slovenskimi goricami z Apaškim poljem, saj se delež zdomcev poveča od 8,4 % na 12 % aktivnega prebivalstva. V območjih G. Radgone in Lendave je zaradi boljših zaposlitvenih možnosti zdomcev pod 10 % aktivnega prebivalstva, sicer pa je v vsem slabo razvitem območju Prekmurja ta delež znatno višji; ob madžarski meji dosega 14,9 %. Iz prekmurskega obmejnega območja je okoli 4000 oseb, tj. več kot polovica zdomcev iz obmejne SV Slovenije. Njihovo število je v resnici še znatno večje, ker v njem niso zajeti dnevni migranti (glej tabelo o strukturi prebivalstva).

O b m o č j e	Število			Gibanje	
	1953	1961	1971	1953-61	1961-71
I. Obmejne občine	197.598	200.317	204.467	1,4	2,1
II. Obmejno območje	132.512	133.479	134.929	1,0	1,1
A. Manj razvito obmejno območje	89.046	85.708	82.406	— 3,7	— 3,9
1. Obmejno Dravsko hribovje (obč. Dravograd, Radlje in Maribor)	20.656	22.078	21.433	6,8	— 2,9
2. Slovenske gorice z Apaškim poljem (obč. Lenart in G. Radgona)	20.424	18.933	18.579	— 7,3	— 1,9
3. Zahodno Goričko (obč. Murska Sobota)	25.407	23.731	23.443	— 6,6	— 1,2
4. Območje ob madžarski meji	22.559	20.966	18.951	— 7,1	— 9,6
a) SV in JV Goričko (obč. Murska Sobota)	11.551	10.818	9.499	— 6,3	— 12,2
b) Lendavske gorice z obrobjem (obč. Lendava)	11.008	10.148	9.452	— 7,8	— 6,9
B. Relativno razvito obmejno območje	43.466	47.771	52.523	9,9	9,9
1. Mežiška dolina (obč. Ravne s KS Črneče)	19.164	22.044	24.827	15,0	12,6
2. Slovenske gorice (obč. Maribor)	17.066	18.325	18.496	7,4	0,9
3. Območje G. Radgone (obč. Gornja Radgona)	4.470	4.574	5.919	2,3	29,4
4. Območje Lendave	2.766	2.828	3.281	2,2	16,0
III. Neposredno obmejno območje	87.897	88.905	88.950	1,1	0,0

STRUKTURNE SPREMEMBE PREBIVALSTVA PO DEJAVNOSTIH V OBDOBJU 1961—71

Obmejno območje kot celota

Za obmejno območje SV Slovenije je značilen visok delež aktivnega kmečijskega prebivalstva, kar je ob depopulaciji eden najpomembnejših kriterijev za ugotavljanje stopnje razvitosti (8, 1491—1493). V primarnih dejavnostih je bilo leta 1971 zaposlenih 48,3 % aktivnih prebivalcev (v SRS 25,5 %). V njegovem malo razvitem delu je znašal ta delež 60,7 %, v relativno razvitem pa 22,8 %. Kmečko prebivalstvo se je najbolj skrčilo v relativno razvitem obmejnem območju in to za 32,3 % v manj razvitem le za 19,5 %, a tudi poprečje za obmejno območje je znašalo komaj 21,3 % (v SRS 26,8 %). V deagrarizaciji torej obmejno območje, kljub relativno hitremu ekonomskemu razvoju v zadnjih letih, še vedno zaostaja za republiškim poprečjem (9,59,68).

Zaposlenost v ostalih dejavnostih je bila leta 1971 naslednja: sekundarne s 24,3 % (SRS 36,9 %), terciarne z 10,3 % (SRS 20 %) in kvartarne s 5,2 % (SRS 11,1 %). V manj razvitem obmejnem območju je bilo v sekundarnih dejavnostih zaposlenega aktivnega prebivalstva le 15,2 %, v terciarnih 7,8 % in v kvartarnih 3,4 %. To so zelo nizke vrednosti.

Zaposlenost v sekundarnih dejavnostih se je povečala dokaj enakomerno, za okoli tretjino (v SRS za 38 %). Značilne pa so razlike pri terciarnih dejavnostih, kjer je zaposlenost v obmejnem območju porasla za 8,6 %, v njegovem razvitem delu celo za 18,9 % (v SRS za 18,2 %), v manj razvitem pa je stagnirala. Razvoj teh dejavnosti je v obmejnem območju mnogo šibkejši od razvoja sekundarnih dejavnosti. Še posebno šibak je razvoj kvartarnih dejavnosti. Izjema je le relativno razvito obmejno območje s porastom v kvartarnih dejavnostih zaposlenega prebivalstva za 24,2 % (v SRS za 15,7 %), medtem ko je v manj razvitem celo nazadovalo. Celotno obmejno območje kaže porast kvartarnega prebivalstva za 9,9 %, obmejne občine in neposredno obmejno območje pa le za okoli 4 %. Zaostajanje obmejnih območij v procesu socialne preobrazbe za bolj urbaniziranimi in industrializiranimi območji, ki je razvidno iz šibke dinamike strukturnih sprememb, je torej zelo izrazito.

Regionalne razlike v strukturnih spremembah prebivalstva med obmejnimi območji

V stopnji dosežene deagrarizacije se pojavlja značilna razlika med predalpskim in subpanonskim obmejnim območjem. Delež agrarnega prebivalstva proti vzhodu nenehno narašča. V industrializirani Mežiški dolini dosega le 12,4 %, na Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem pa celo 76,7 %. Relativno močno je napredovala deagrarizacija v območju G. Radgone, kjer je v primarnih dejavnostih zaposlenega le 20,5 % prebivalstva.

Preobrazba iz agrarne v industrijsko agrarno strukturo je, če izvzamemo KS Lendava, največja v obmejnem Dravskem hribovju in v obmejnem slovenskogoriškem območju mariborske občine, kjer se je delež agrarnega prebivalstva zmanjšal za okoli 35 %. To zmanjšanje je najmanjše na Goričkem, na Zahodnem Goričkem komaj za 12,5 %.

Kljub temu, da je rast sekundarnih dejavnosti v obmejnem območju SV Slovenije podpoprečna, ugotavljamo ponekod obetaven napredek. Tak primer so manj razvite obmejne Slovenske gorice z Apaškim poljem v občinah Lenart in G. Radgona s porastom industrijskega prebivalstva za 76,8 % in na območju Lendavskih goric za 52,3 %. V obmejnih Slovenskih goricah občine Maribor je le-to prav tako porastlo za 50,6 %, posebno močno pa v območjih G. Radgone (za 106,6 %) in Lendave (za 64 %). Nasprotno se je v obmejnem Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem delež prebivalstva, zaposlenega v sekundarnih dejavnostih, znižal za 40 %, kar govori med drugim o posebno visoki stopnji relativne nerazvitosti.

Ugotovili smo že, da se v obmejnih območjih zelo slabo razvijajo terciarne in kvartarne dejavnosti. Zaposlenost v terciarnih dejavnostih v Dravskem hribovju je porasla komaj za 5 %, na Zahodnem Goričkem za 1,2 %, na Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem pa je, podobno kot pri sekundarnih dejavnostih, celo nazadovala za 12,2 %. Izjema so območja G. Radgone (45,1 %), Lendavskih goric (61,5 %) in KS Lendava (73,3 %). Nadpoprečno rast terciarnih dejavnosti kaže tudi območje Mislinjske doline (26,3 %). V obmejnih Slovenskih goricah mariborske občine je bil porast za 13 %. Očitno so vplivi Maribora na preslojevanje prebivalstva v njegovi širši okolici dokaj šibki. Odstotek zaposlenih v kvartarnih dejavnostih je tod nazadoval, prav tako v ostalih obmejnih Slovenskih goricah z Apaškim poljem, na Zahodnem Goričkem in posebno močno na Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem (za 30,5 %). Nadpoprečna rast zaposlenih v kvartarnih dejavnostih je bila le v območjih Mežiške doline (28,5 %), G. Radgone (39,8 %) ter KS Lendava (45,8 %).

Struktura aktivnega prebivalstva po dejavnostih leta 1961 in 1971

O b m o č j e		primarne d.		sekundarne d.		terciarne d.		kvartarne d.		št. zdomci	
		1961	1971	1961	1971	1961	1971	1961	1971	1971	
I. Obmejne občine		št.	69.874	54.968	17.159	24.122	10.100	11.496	5.514	5.736	12.025
		%*	65,6	50,0	16,1	21,9	9,5	10,5	5,2	5,2	10,9
II. Obmejno območje		št.	43.259	33.850	12.702	17.014	6.649	7.218	3.339	3.671	7.426
		%	63,1	48,3	18,5	24,3	9,7	10,3	4,9	5,2	10,6
A Manj razvito obmejno območje		št.	35.548	28.627	5.444	7.159	3.668	3.672	1.661	1.586	5.717
		%	74,0	60,7	11,3	15,2	7,6	7,8	3,4	3,4	12,1
1. Obmejno Dravsko hribovje (obč. Dravograd, Radlje in Maribor)		št.	4.022	2.598	2.745	3.337	1.369	1.438	673	690	539
		%	43,3	29,8	29,6	38,2	14,7	16,5	7,2	7,9	6,1
2. Slovenske gorice z Apaškim poljem (obč. Lenart in G. Radgona)		št.	8.431	6.540	672	1.188	601	736	284	277	1.208
		%	81,2	65,0	6,5	11,8	5,8	7,3	2,7	2,7	12,0
3. Zahodno Goričko (obč. Murska Sobota)		št.	11.786	10.316	1.056	1.349	935	951	382	354	1.991
		%	80,3	68,5	7,2	8,9	6,4	6,3	2,6	2,3	13,2
4. Območje ob madžarski meji		št.	11.309	9.173	971	1.285	763	547	322	265	1.979
		%	82,5	68,9	7,1	9,6	5,6	4,1	2,3	1,9	14,9
a) Severovzhodno in Jugovzhodno Goričko (obč. Murska Sobota)		št.	6.645	5.493	210	126	295	259	190	132	1.127
		%	88,9	76,7	2,8	1,8	3,9	3,6	0,1	1,8	
b) Lendavske gorice z obrobjem (obč. Lendava)		št.	4.664	3.680	761	1.159	468	288	132	133	852
		%	59,0	59,7	12,2	18,8	7,5	4,7	2,1	2,1	13,8
B Relativno razvito obmejno območje		št.	7.711	5.223	7.258	9.855	2.981	3.546	1.678	2.085	1.709
		%	37,6	22,8	35,4	43,1	14,5	15,5	8,2	9,1	7,5
1. Mežiška dolina (obč. Ravne s KS Črneče)		št.	1.650	1.217	4.694	5.600	1.142	1.442	653	839	575
		%	19,2	12,4	54,6	57,0	13,3	14,7	7,6	8,5	5,8
2. Slovenske gorice (obč. Maribor)		št.	4.952	3.235	1.678	2.527	1.065	1.204	647	453	699
		%	58,4	38,9	19,8	30,4	12,6	14,5	5,5	5,4	8,4
3. Območje G. Radgone (obč. G. Radgona)		št.	856	634	427	975	463	672	344	481	274
		%	39,1	20,5	19,5	31,5	21,2	21,7	15,7	15,5	8,8
4. Območje Lendave		št.	253	137	459	753	311	228	214	312	161
		%	19,9	8,5	36,1	46,6	24,4	14,1	16,8	19,3	9,9
III. Neposredno obmejno območje		št.	27.047	20.988	8.460	11.242	4.575	5.016	2.413	2.518	4.790
											10,6

* V skupnem številu aktivnih, od katerega je izračunan odstotek, sta zajeti tudi kategorija izven dejavnosti in neznan iz obeh popisov ter kategorija zdomcev iz popisa leta 1971.

Obmejna območja kot celota

Že dejstvo, da je število gospodinjstev v obmejni SV Sloveniji poraslo le za 2,7 % (v SRS za 12,4 %), govori o izrazitem zaostajanju za drugo Slovenijo. V manj razvitem obmejnem območju so gospodinjstva celo nazadovala za 2,4 %. Kmečkih gospodinjstev je bilo v obmejni SV Sloveniji še vedno 26,6 % (v SRS 10,3 %), v njenem malo razvitem delu pa kar 39,2 %. Mešanih gospodinjstev je bilo 21 % (v SRS 13,8 %), nekmečkih pa 52,4 % (v SRS 75,9 %). Zaradi zapoznelosti družbeno-ekonomskih procesov je število mešanih gospodinjstev v obmejnem območju, za razliko od prevladujočega značaja preseljanja gospodinjstev v Sloveniji, še vedno naraščalo. (10,66) V obmejni SV Sloveniji je število mešanih gospodinjstev poraslo za 5,9 %, v njenem malo razvitem delu celo za 11,5 %, medtem ko se je v Sloveniji v istem obdobju zmanjšalo za 19,9 %. Mešana gospodinjstva so nazadovala le v relativno razvitem obmejnem območju za 10,5 %. Delež nekmečkih gospodinjstev je tu izjemno visok (81,9 %), mešanih gospodinjstev je 11,8 % in kmečkih samo še 6,1 %.

Spremembe socialne strukture gospodinjstev po obmejnih območjih

Majhna rast ali nazadovanje števila gospodinjstev prihaja posebno do izraza v posameznih obmejnih pokrajinah. V obmejnem Dravskem hribovju, slovenskogoriškem območju mariborske občine in na Zahodnem Goričkem se je število gospodinjstev komajda povečalo, medtem ko je v ostalih obmejnih Slovenskih gorica, na Apaškem polju in ob madžarski meji nazadovalo. Močnejše je poraslo le v območjih Mežiške doline, G. Radgone ter Lendave.

Oglejmo si še stopnjo deagrarizacije, kot jo razberemo iz deleža kmečkih gospodinjstev in dinamike preseljevanja mešanih gospodinjstev. Najmočnejše razslojevanje je vsekakor značilno za Mežiško dolino, kjer je samo še 2,9 % kmečkih gospodinjstev. Razen v KS Lendava jih je malo še v Obmejnem Dravskem hribovju (10,3 %), v obmejnih Slovenskih gorica občine Maribor (12,9 %) in v območju G. Radgone (8,9 %). Povsod drugod je delež kmečkih gospodinjstev mnogo višji; v obmejnih Slovenskih gorica z Apaškim poljem in na območju Lendavskih gorik znaša 40 %, na Zahodnem Goričkem 52 %, na Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem pa celo 72,9 %!

Spreminjanje števila mešanih gospodinjstev je v podrobnem zelo raznoliko. Njihova zapoznala in zato skokovita rast je posledica novih zaposlitvenih možnosti v nekmetijskih dejavnostih v obmejnih Slovenskih gorica z Apaškim poljem v občini Lenart in G. Radgona (za 65,5 %). Napredujejo še na območju G. Radgone (za 26,8 %) in na Zahodnem Goričkem (za 12,5 %). Povsod drugod mešana gospodinjstva nazadujejo zaradi številnih razlogov. V območjih starejše industrializacije, npr. v Mežiški dolini, kjer so nazadovala za 13,2 %, je njihovo zmanjšanje normalna in pozitivna značilnost razslojevalnega procesa, v obmejnem Prekmurju (razen v KS Lendava) pa posledica izseljevanja v zaposlitvene centre zunaj teh območij. Na Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem so mešana gospodinjstva nazadovala za 10 %.

Deagrarizacija je na vzhodu znatno manjša kot na zahodu, saj se je število kmečkih gospodinjstev v vsem obmejnem območju od Mežiške doline prek obmejnega Dravskega hribovja do vključno slovenskogoriškega območja

mariborske občine zmanjšalo za več kot 50 %. Ostale obmejne Slovenske gorice z Apaškim poljem in območje G. Radgone kažejo zmanjšanje za 41 % oz. 48 % v Prekmurju pa se preobrazba iz agrarne v industrijsko gospodarsko strukturo kaže v mnogo manjši meri. Na Zahodnem Goričkem se je število kmečkih gospodinjstev zmanjšalo le za 17,2 %, a na Severovzhodnem in Jugovzhodnem Goričkem za 9,8 %. V vplivnem območju Lendave je to zmanjšanje nekoliko izdatnejše.

Številna delovna sila, ki jo sprošča kmetijstvo v Pomurju, še vedno nima dovolj možnosti za zaposlitev v industriji in gradbeništvu, hkrati pa ti dve panogi ne ustvarjata takega dohodka, da bi izdatneje pospešili razvoj gospodarske infrastrukture in terciarne oz. kvartarne dejavnosti (11, 998).

Socialna struktura gospodinjstev leta 1961 in 1971

O b m o č j e	1961			1971*		
	nekm.	meš.	kmeč.	nekm.	meš.	kmeč.
I. Obmejne občine	št. 17.719 % 35,0	11.164 22,0	21.830 43,0	25.164 48,0	12.545 24,0	14.658 28,0
II. Obmejno območje	št. 12.890 % 39,7	6.601 20,4	12.959 39,9	17.488 52,4	6.991 21,0	8.857 26,6
A Manj razvito obmejno območje	št. 5.044 % 23,9	4.923 23,3	11.129 52,8	7.034 34,1	5.489 26,7	8.075 39,2
1. Obmejno Dravsko hribovje (obč. Dravograd, Radlje in Maribor)	št. 3.272 % 59,4	1.056 19,2	1.182 21,4	4.160 74,2	871 15,5	576 10,3
2. Slov. gorice z Apaškim poljem (obč. Lenart in G. Radgona)	št. 717 % 15,2	981 20,9	3.001 63,9	1.034 23,3	1.624 36,6	1.755 40,1
3. Zahodno Goričko (obč. Murska Sobota)	št. 496 % 9,3	1.445 27,1	3.385 63,6	937 17,5	1.626 30,3	2.803 52,2
4. Območje ob madžarski meji	št. 559 % 10,1	1.441 25,9	3.561 64,0	903 17,4	1.368 26,3	2.921 56,3
a) SV in JV Goričko (obč. M. Sobota)	št. 178 % 6,5	519 18,8	2.057 74,7	223 8,8	467 18,3	1.855 72,9
b) Lendavske gorice z obrobjem (obč. Lendava)	št. 381 % 13,6	922 32,8	1.504 53,6	680 25,7	901 34,0	1.066 40,3
B Relativno razvito obmejno območje	št. 7.846 % 69,1	1.678 14,8	1.830 16,1	10.454 81,9	1.502 11,8	782 6,1
1. Mežiška dolina (obč. Ravne s KS Črneče)	št. 5.288 % 85,4	441 7,1	464 7,5	6.390 91,6	383 5,5	200 2,9
2. Slovenske gorice (obč. Maribor)	št. 1.145 % 38,3	855 28,6	992 33,1	1.894 61,6	783 25,5	395 12,9
3. Območje G. Radgona — Radenci (obč. G. Radgona)	št. 806 % 61,6	213 16,3	290 22,1	1.250 74,9	270 16,2	149 8,9
4. Območje Lendave	št. 606 % 70,6	169 19,6	84 9,8	920 89,8	66 6,5	38 3,7
III. Neposredno obmejno območje	št. 10.002 % 41,5	4.960 20,6	9.123 37,9	13.498 54,8	5.122 20,8	6.027 24,4

* Kategoriji »ostala gospodinjstva« in »neznano« nista zajeti. Statistika iz leta 1961 je neznana gospodinjstva zajela skupaj z nekmečkimi gospodinjstvi.

Med poglavitne značilnosti sodi močno zmanjšanje števila mladega prebivalstva (do 14 let starosti) in naraščanje starega prebivalstva (nad 55 let starosti), skupina t. i. delovnega prebivalstva (od 15 do 54 let starosti) pa kaže le šibko rast (9,60). Med posameznimi pasovnimi območji, če izvezemo relativno razvito območje, ni večjih razlik. Število mladega prebivalstva se je zmanjšalo kar za 15,1 % in v nerazvitem obmejnem območju za 19,5 %, kar močno presega republiško poprečje 4,4 %. Na Zahodnem Goričkem se je ta kategorija prebivalstva skrčila za 28,9 %, podobno na območju Lendavskih gor. V celoti pa je mladega prebivalstva še vedno več kot v slovenskem poprečju (v SRS 24,1 %), v zahodnih obmejnih območjih okrog 27 %, v območju G. Radgone in na Zahodnem Goričkem 24,5 %, v obmejnem območju ob madžarski meji pa le 18,9 %. V industrializiranih območjih je tudi več delovnega prebivalstva.

Po deležu in rasti delovnega prebivalstva, obmejna SV Slovenija zaostaja za republiškim poprečjem ki znaša 56 % oz. 10,9 %. V malo razvitih obmejnih območjih je to prebivalstvo celo nazadovalo. Izjema so gospodarsko vitalnejša območja na zahodu. Razen v relativno razvitih obmejnih območjih je starega prebivalstva povsod nad republiškim poprečjem (v SRS 19,7 %), porast pa je počasnejši. V obdobju 1961—71 se je namreč število tega prebivalstva v SR Sloveniji povečalo za 20 %, v obmejni SV Sloveniji pa le za 12,1 %, v njenem manj razvitem delu celo samo za 8,6 %. Republiško poprečje dosegajo le relativno razvita območja. Najmanj starega prebivalstva je v urbaniziranih in industrializiranih obmejnih območjih na zahodu, ki pa beležijo največji porast te starostne kategorije. Razlike med dolinskimi naselji in višinskim svetom samotnih kmetij so seveda znatne; v slednjih je zaradi odseljevanja mlade delovne sile staranje prebivalstva še posebno izrazito.

Viri in literatura

1. Vladimir Bračič: Opredelitev obmejnega območja v Severovzhodni Sloveniji po krajevnih skupnostih. Problemi obmejnih področij Slovenije, I. faza, Obmejna območja v Severovzhodni Sloveniji, Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani, 1976. Elaborat.
2. Borut Belec: Gibanje prebivalstva in spreminjanje demografske strukture v obmejnih področjih Severovzhodne Slovenije. GV XLVIII, Ljubljana 1976.
3. Podatki popisov prebivalstva leta 1953, 1961 in 1971.
4. Milan Natek: Osnovni tipi rasti prebivalstva v Sloveniji. GV XLVII, Ljubljana 1973.
5. Vladimir Klemenčič: Gibanje števila prebivalstva med 1953—1961 in 1961—1969. Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije. Stanje v prostoru in razvojne težnje. Dokumentacijsko gradivo II. Ljubljana 1973.
6. Vladimir Klemenčič: Tipi demografskih območij 1969. Delo.
7. Vladimir Klemenčič: Regionalno demografski razvoj Slovenije III. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani. Ljubljana 1976. Elaborat.
8. Uradni list Socialistične republike Slovenije. Leto XXXI, št. 29. Ljubljana 1975. Zakon o pospeševanju skladnejšega regionalnega razvoja v Socialistični republiki Sloveniji.
9. Milan Natek: Kmetijsko prebivalstvo v SR Sloveniji glede na zemljiško-posestne skupine. GV XLVIII, Ljubljana 1976.
10. Marijan Klemenčič: Socialna in ekonomska struktura mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstev na kmečkih gospodarstvih (Problem mešanih gospodinjstev v Sloveniji). GV XLVI, Ljubljana 1974.
11. Avguštin Lah: Vprašanja skladnejšega razvoja vseh območij SR Slovenije. Teorija in praksa, XIII, št. 11. Ljubljana 1976.

O b m o č j e	leto porast ali padec	Skupine prebivalstva *					
		mlado		delovno		staro	
		štev.	%	štev.	%	štev.	%
I. Obmejne občine	1961	59.902	29,9	102.997	51,4	37.239	18,6
	1971	51.688	25,3	109.845	53,7	42.097	20,6
	%	—13,7		6,6		13,0	
II. Obmejno območje	1961	40.480	30,3	68.500	51,3	24.442	18,3
	1971	34.355	25,5	72.428	53,7	27.405	20,3
	%	—15,1		5,7		12,1	
A Manj razvito obmejno območje	1961	25.380	29,6	42.976	50,1	17.315	20,2
	1971	20.440	24,8	42.535	51,6	18.809	22,8
	%	—19,5		—1,0		8,6	
B Relativno razvito obmejno območje	1961	15.100	31,6	25.524	53,4	7.127	14,9
	1971	13.915	26,5	29.893	56,9	8.596	16,4
	%	— 7,8		17,1		20,6	
III. Neposredno obmejno območje	1961	27.281	30,7	45.457	51,1	16.133	18,1
	1971	22.374	25,1	48.306	54,3	18.088	20,3
	%	—18,0		6,3		12,1	

* Razlike med seštevkom skupin prebivalstva in skupnim številom predstavljajo osebe z neznano starostjo.

Borut Belec

SPATIAL DIFFERENTIATION OF THE BORDER REGIONS OF THE NORTH-EASTERN SLOVENIA IN THE LIGHT OF DEMOGRAPHIC CHANGES

The variegated socio-economic development has brought about both in the demographic structure and in the developedness of the border area a high degree of differentiation. With regard to the distances from the state border the following belts along the border may be identified: (1) the area of border communes, (2) the border area, divided into the less developed part and the relatively more developed part, and (3) the immediate border area, i.e. local communities directly bordering on the state border. The variously strong re-structuring influences of the nearer and of the more distant economic centres have caused a highly heterogeneous social transformation of the border area, which area is therefore divided into a series of border sectors or border regions.

The fundamental demographic characteristic of the economically more active border regions is the depopulation type of the population growth, and of the less developed regions the distinctive depopulation type. The diminishing of the population has been particularly strong along the Hungarian border, and recently this process has been even stronger. In 1970 over 12.000 people left the border regions to work abroad (this figure representing over a quarter of all the Slovenes working abroad), of which ca. 4.000 were from Prekmurje. Along the Hungarian border the people who had left to work abroad represented as much as 14.9 % of the active population.

In the border area nearly 50 % of the population is made of agrarian population, while in its less developed part the corresponding figure is 60.7 %. Particularly weak is the development of tertiary and quaternary activities. In the less developed part the number of inhabitants employed in quaternary activities has decreased. The degree of the social transformation is highest in the old regions in Mežiška dolina and Dravska dolina, but eastwards it soon drops.

In the northeastern and southeastern parts of Goričko the percentage of agrarian population is as high as 76.7 %, while the percentage of population employed in secondary activities has here dropped by 40 %. It is no accident that these parts of Goričko belong to areas with have an extremely unfavourable demographic regimen and are absolutely demographically endangered and at the same time depopulated in Slovenia.

The low degree of vitality of the border area is evident also from the modest growth of the number of households and from the decline of households in the less developed part. Since the socio-economic processes started here at a belated date the number of mixed households keeps growing, in Slovenske gorice and Apaško polje and in the communes of Lenart and Gornja Radgona as much as by 65.5 %, while in many other places a decrease of them is a consequence of emigration and not of a normal re-structuring process. In the eastward direction the intensity of social transformation is rapidly weakening. In the north-eastern and south-eastern parts of Goričko the number of farming households has dropped merely by 9.8 %.

The border area is characterised also by a distinct ageing of the population, particularly in its less developed part where the young age-groups have diminished by almost 20 %, in the western part of Goričko even by 28.9 %, similarly in the region of Lendavske gorice. In the less developed part of the area it is also the population category of workers that has diminished.

The essential differences among the individual border regions of the north-eastern Slovenia have their roots in the socio-economic development: while the pre-Alpine regions in Slovenia were, under the influence of industrialization, already in the 19th century reached by big structural changes, the sub-Pannonian regions was reached by these changes only after the second War. Intensive restructuring was going on particularly in Mežiška dolina, in part also by the close-to-the border lying Dravsko hribovje and in Slovenske gorice through the influence of the Maribor area of influence. The rather important international route via Šentilj has not brought along bigger social changes, and smaller industrial centres (Ceršak, Sladki vrh, and others) have in this respect too weak an influence. The border area of Prekmurje has remained so to speak without any stronger direct urbanization effects until the recent period when the Gornja Radgona — Radenci zone is becoming economically activated. Unfortunately, other border regions continue too remain rather behind the more lively economic trends elsewhere. In particular, this is true of the area along the Hungarian border, of the north-eastern and south-eastern parts of Goričko, and in smaller extent of the region of Lendavske gorice. Also the wider area of Slovenske gorice in the communes of Lenart and Gornja Radgona is economically not particularly active, even if the commune centres have recently considerably developed thanks to the emergence of outposted units of working organizations.

Our conclusion is that the depopulation process in some border regions in continuing or even progressing and that the strengthening of economic centres on their fringes in itself does not guarantee a more rapid development. It is beyond doubt that — in accordance with the planned policy of the poly-centric development — it will be necessary to endeavour to secure a somewhat more harmonious and truly many-sided economic growth in the wider regions and to develop functionally smaller local centres in the underdeveloped area itself. Such a planned speeding-up of the economic development would in many regions check the depopulations trends and help to a real activating of the less developed areas in terms of a "live border".